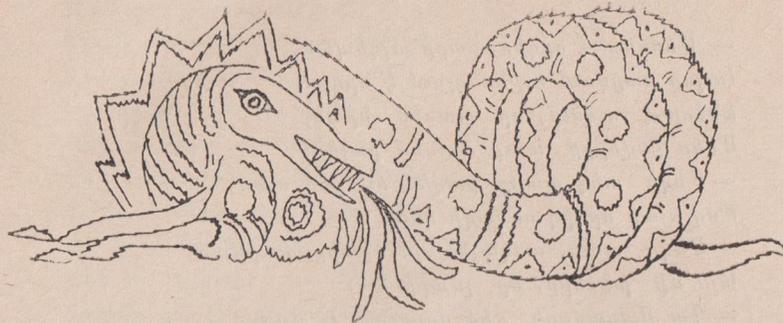

ՎԱԶԱԳԱՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԲԼԵՌԻ

I

Թե որ դարում՝ անհայտ է ինձ, թե որ երկրում՝ չգիտեմ,
 Ծաղկում էր մի կախարդ այգի, մշտադալար մի եղեմ:
 Ընդ շնչում էր բույրը նրա՝ բուժվում էր շար բարբերից,
 Մոռանում էր քեն ու նախանձ, ասես ծնվում էր նորից:
 Ծաղկում էր նա հազար տարի ու այգ երկրում ծաղկաբույր
 Հազար տարի չկար մի սիրտ, որ շար լիներ կամ տխուր:
 Այլամ արքան՝ մշտաժպիտ տերը երկրի և այգու,
 Կանչում էր իր մարդկանց այնտեղ արդար քրտինք թափելու:
 Գալիս էին ամեն կողմից ու հեռանում վեհացած,
 Ոչ թե արքան՝ բարությունն էր իշխում երկրում այգ մարդկանց:
 Գալարագեղ հրաշք այգում, սեզ ծառերի շարքում ձիգ,
 Կար մի զարմանք խնձորենի՝ ցնորքի պես զեղեցիկ:
 Փարթամ էր շատ, բայց բռնում էր միայն երեք հատ խնձոր,
 Ողջ ուժն ասես տալիս էր այգ խնձորներին մեղրածոր:
 Ի՛նչ խնձորենի՝ երեք արև, երեք ճյուղից կախված վար,
 Յոլում էին զիշերն անգամ, ցրում մշուշ ու խավար:
 Այգ ծառի պես երեք արև, երեք որդի ունիք քաջ
 Այլամ արքան, ծերուկ արքան՝ իր օրն ապրած անհատաչ:
 Մի խնձորը ալիզ որդուն, մի խնձորը՝ նրա միջնեկին,
 Եվ երրորդը պատկանում էր փոքր որդուն՝ Արեգին:

Վարդանյան, Վ. Լ.

Վ 301 Հազարան բլբուլ: Պոեմ. Դպր. միջին և բարձր տարիքի հա-
 մար:— Եր.: Սովետ. գրող, 1982, 48 էջ:

Հայկական ժողովրդական այս հեքիաթն ունի բազմաթիվ գրական
 մշակումներ: Հեղինակը ոչ միայն վերապատմում է հայտնի հեքիաթը,
 այլև մատուցում է նոր ձևով, արձագանքելով ժամանակի հրատապ
 խնդիրներին:

4803010200 (794)

Վ _____ 151 82 «S»

705 (01) 82

ԳՄԴ 84 Հ 7

AP 2

— Մեռնում է որդիս, բարի այգեպան,
 Լույսը բացվում է, հանգչում է որդիս,
 Խնձոր է ուզում, որ տանեմ նրան,
 Մեկը լավերից տուր տանեմ բալիս:
 — Մեկի տեղ տասը քաղեմ ու քեզ տամ,
 Թող ուտի որդիդ ու լավի գնա:
 — Մեկը տուր, սակայն այս ծառից փարթամ,
 Այս մի խնձորը, որ շմարի նա:
 — Դա թագավորի մեծ որդունն է, մայր,
 Այգու մեկ քառորդ բերքը ուզիր, տամ:
 — Ձէ, այս մյուսը տուր որբուկիս համար,
 Սա էլ իմ հանգչող աստղին կյանք կտա:
 — Դա թագավորի միջնեկ որդունն է,
 Այգու կես բերքը ուզիր և կտամ:
 — Թող փրկիչ լինի քո օգնությունը,
 Ա՛յ, էն խնձորն եմ ուզում այս անգամ:
 — Դա թագավորի որդունն է կրտսեր,
 Այգու ողջ բերքը քաղիր տար, պառավ,
 Բայց այդ խնձորը դու միտդ մի՛ բեր,
 Ախ, ինչո՞ւ աչքդ հենց դրան առավ:
 Եվ արշալույսի վառ ցուրերի մեջ
 Պառավն իր ձեռքերն երկինք կարկառեց,
 Ու թպրտացին ցուրերում այդ պերճ
 Երկու խեղճ ձեռքեր ասես շնչահեղճ:
 — Բարի աստված, արդար աստված,
 Որ քո վերից նայում ես ցած,
 Դու լավ տեսար ի՞նչ արեցին,
 Մեռավ որդին իմ միածին:
 Դու, որ տվիր կյանք բոլորին՝
 Թագավորի որդոցն ու իմ,
 Չգրեցիր տարբերություն,
 Տվիր միսն ու արյունը նույն,
 Ասիր՝ ցուրտ կա, նույն կերպ մրսեն,
 Սով կա՝ նույն կերպ քաղցից տանջվեն,
 Կանչում եմ քեզ, ահեղ աստված,

Քո արդար կամքն է անարգված,
 Չորացրու ծաղիկ ու ծառ,
 Այգին դարձրու փուշ ու մացառ,
 Որ որդուս պես արքայորդին
 Կարոտ մնա իր խնձորին:
 Փուշ բուսցրու սրտերի մեջ,
 Թող ծակծկվեն մարդիկ անվերջ,
 Որ հասկանան խեղճն ինչ բան է,
 Որ հասկանան խիղճն ինչ բան է:
 Կանչեց այսպես. ու մթնեցին
 Երկինք-գետինը լուսաբացին
 Ու երբ մեկ էլ շողեր հագան,
 Մարդիկ տեսան, ծառեր չկան,
 Մացառներ են տեղը նրանց
 Ու խճճված փշեր անանց:

Հազար ափսոս ծաղկած այգուն՝ դարձած այսպես մացառուտ,
 Հազար ու բյուր ափսոս մարդկանց, որ կորցրին սեր ու գուլթ:
 Նրանք եղծված՝ ձգտում էին վեհ ու վսեմ երևալ,
 Առաքինի, արդարամիտ ոչ թե լինել, այլ թվալ:
 Ու խմբովին գրոհ տվին այգեպանի վրա խեղճ,
 Թե դու ինչու ժլատ եղար, մեզ գցեցիր ցավի մեջ:
 Անիծեցին, հայհոյեցին, անարգեցին աջ ու ձախ,
 Հազար ձեռով կրկնեցին, որ եղել է նա խարդախ,
 Դիտմամբ մերժել է պառավին, նրան խնձոր չի տվել,
 Որ չորանա այգին այսպես, մի ճյուղ անգամ չի փրկվել:
 Ու պոկեցին իր անարգանք թավ մորուսից մի-մի մազ,
 Թե՛ դու ցածր ես, իսկ մենք՝ բարձր ու հավիտյան քեզ անհաս:
 Նույնն արեցին ավազ որդին ու միջնեկը արքայի,
 Միայն Արեգն հեռու մնաց՝ սրտում մի ցավ ամեհի:
 Յավով խորհեց, բայց լուկ իր մեջ, ձայն չտվեց դառնակեզ.
 Ի՞նչ եք ուզում այգեպանից, մեր այգու կարգն է այդպես,
 Ծառայել է հավատարիմ, ո՛չ խաբեկ է, ո՛չ դավել,
 Նա սոսկ մերը պահել է մեզ, ուրիշներին չի տվել...

Պալատ կանչեց Ալամ արքան գիտուններին իր բոլոր՝
 — Մի ճար արեք, ասաց նրանց, մնացել եմ ես մոլոր:
 Այս ի՞նչ աղետ-պատուհաս էր, որ ուղարկվեց երկնքից,
 Ո՞ր են խաղաղ օրերը այն, վեճ են սարքում դուռ-դրկից:
 Վարակվում են մեկը մեկից աննշանքներով ընշաբաղց,
 Մեկը մեկին հեզնում, ծաղրում, մեկը մեկին օձ ու դադձ:
 Փոքր ցավը դեռ շրտած՝ մեծն է գալիս ցավերի,
 Խարզախոթիան աճող ցեյր ողջ երկիրս կալերի:
 Գիտունները վեճ բացեցին իբր մի ճար դանելու,
 Բայց նենգարար բամբասեցին, բանսարկեցին իրարու:
 Ալամ արքան լսում նրանց, լաց էր լինում գլխահակ,
 Եվ արցունքն էր հոսում նրա մորուքն ի վար սպիտակ...

Երկու փերի եկան, երկու հրաշք ու ցուք,
 Սեաշյա էր մեկը, մյուսը՝ կապուտաշյա,
 Երկու փերի՝ թեթև, երկու կրակ, ցնորք
 Ալամ արքայի դեմ բոցկլտացին ահա.
 — Ողջո՛ւյն, Ալամ արքա, — գլուխ ավին խոնարհ,
 Քս հառաչանքն հասավ մեր ափերին:
 Ու գզվեցին նրանք արքային վշտահար՝
 Փերին կապուտաշյա և սեաշյա փերին:
 — Շատ մեծ է անեծքը՝ իջած աշխարհին ձեր...
 Հեշտ էր արվում կյանքում ձեզ ամեն բան,
 Դուք ազնիվ էիք, վեհ, բայց ձեր շնորհքը չէր,
 Այլ պարզեն էր այգու կախարդական:
 Դուք կոտրեցիք սիրտը թեկուզ մեկի, մի մոր,
 Եվ դայրացավ աստված, ուզեց այնպես լինի,
 Որ տանջանքով գտնեք ձեր կորցրածը մի օր:
 Մենք եկել ենք, արքա, որ քեզ ճարը ցույց տանք:
 Եվ այդ ճարը մեկն է՝ բլբուլը հազարան:
 Սակայն նրա ճամփին հազար ու մի վտանգ,
 Հազար դե ու հրեշ, փորձանքներ կան:
 Ու լռեցին մի պահ ու նայեցին միմյանց

Փերին կապուտաշյա և սեաշյա փերին.

— Բայց չեք հասնի, արքա, — կապուտաշյան ասաց, —
 Դուք երբեք չեք հասնի մեր ափերին:
 Ես հազարան հավքի տիրուհին եմ, արքա,
 Եվ հանգիստ եմ, որ չեմ կորցնի նրան,
 Միայն մաքուր սրտով, միայն ձեռքով մաքուր
 Կարելի է բռնել բլբուլն իմ հազարան:
 Իսկ քո մարդիկ պիղծ են և անմաքուր այնպես,
 Որքան խարդախ ու շար, նույնքան տկար,
 Եվ արարիչ սերը չի բնակվում արդեն
 Նրանց սրտերի մեջ՝ եղծված ու ցավագար:
 Ապա խոսեց, ասաց սե աչքերով փերին.
 — Իսկ ես հավատում եմ, կգա մարդը, արքա,
 Թեկուզ միլիոն դեեր կանգնեն ճանապարհին,
 Եվ հնազանդ նրան՝ կերգի հավքը ճարտար,
 Նա չի կարող չգալ, իր աշխարհում ցավ կա,
 Ցավն ուժ է սիրուց մեծ, սիրուց՝ ստեղծարար:
 Ապա խոսեց, ասաց կապուտաշյան էլի.
 — Մեր աշխարհից, արքա, այստեղ իջա,
 Որ հուշեի ու դար ձեր քաջն անպարտելի,
 Ե՞ս եմ ճիշտը, տեսնենք, թե՞ սեաշյան:

Ալամ արքան որդիներին իր մոտ կանչեց հայրաբար,
 Իր տեսածը պատմեց նրանց, իր լսածը բառ առ բառ:
 — Դե գնացեք, բարի ճամփա, բերեք բլբուլն հազարան,
 Տեսնեմ ձեզնից ո՞վ կլինի անպարտելի մարդը այն,
 Որ կունենա մաքուր ձեռքեր, սիրտ կունենա լուսավոր
 Ու կենթարկվի նրա կամքին այն հրաշքը փետրավոր:
 Երեք կտրիճ ձիեր հեծան, երեք կայծակ շողացին,
 Հրեղեն հավքը բերելու թռան երեք հողածին:
 Զուր կամեցավ այգեպանը օրհնել ճամփան քաջերի,
 Նրանք անցան օտարի պես, շառան օրհնանքը բարի:
 Այգեպանը վշտից մեռավ: Դանդաղեցրին թափն իրենց
 Երեք եղբայր, բայց երկուսը ոչ գղջումից դառնահեծ,
 Խորհում էին միջնեկ ու մեծ, որ էլ արքան չի տեսնում:

Ինչո՞ւ այդպես թափով՝ գնան և դեպի ո՞ւր են գնում:
Յնորվել է իրենց հայրը, ո՞վ է տեսել, ա՛յ խենթ հայր,
Որ հազարան բլբուլ լինի ու մենք բերենք քեզ համար:
Երկրե-երկիր կթափառեն ու ետ կզան ձեռնունայն,
Չկար, հայր իմ, հավքերի մեջ քո ասած հավքն հազարան:
Շատ փնտրեցինք, շատ հոգնեցինք, խառնեցինք ծով ու երկիրնք,
Քո ուզածը չկա՛ր, չկա՛ր, որ հետներս բերեինք:
Ու մինչ նրանք խորհում էին խաբել իրենց հորն այդպես,
Մղկտում էր փոքրի խիղճը, ազ ցանած վերք էր ասես:
Եվ ասում էր ինքը իրեն՝ ի՞նչ արեցիր դու, Արեգ,
Քո փոքրօգի խեղճովչունը չի ներվելու քեզ երբեք:
Տվել էր քեզ բարի հայրդ մարդու սիրտ ու կերպարանք,
Բայց դու ընկար մարդու կերպից, ինչպես բնկել են նրանք,
Որ իրար դեմ մարտ են մղում իբր հանուն վսեմի,
Այս ինչ ուժ կա քո սրտի մեջ, խավար մի ուժ երկզիմի,
Քեզ չի թողնում ուրիշի դեմ բացվես ինչպես հենց քո դեմ,
Ազադակես, որ վախկոտ ես եղել այնքան ու նսեմ,
Չես գնացել այդպանի բարի օրհնանքն առնելու,
Մարդիկ տանջել են անարդար, չես սփոփել նրան դու:
Մազ չես պոկել իր մորուսից, բայց այդ, խղճուկ, ինչ է որ,
Պոկողների դաժան ձեռքը պինդ բռնել էր հարկավոր:
Ինչպե՞ս պիտի դու դեմ գնաս շար դեերին քո ճամփի,
Երբ նստած են քո մեջ նրանք այդպես խարդախ, ամարդի,
Եվ անմաքուր քո այդ սրտով, քո ձեռքերով անմաքուր,
Ասա, ինչպե՞ս պիտի բռնես այն հազարան հավքը հուր...

VII

Գնում էին, գնում, գնում զօր-գիշեր
Երեք եղբայր, հեծած ձիեր հրաշեկ:
Ճամփան մեկ էր, դարձավ հանկարծ նա երեք,
Փունջ-հանգուցյում մի ծերունի լուսահեր.
— Բարև, պապի, ազոթո՞ւմ ես առ աստված:
— Բարով եկաք, թագավորի որդիներ:
— Իրավ, պապի, թագավոր է հայրը մեր,
Բայց որտեղի՞ց դու այդ գիտես, ո՞վ ասաց:
— Հա՛, հա՛, հա՛, հա՛, ով ինչ գիտի՝ ինչ ասի,
Ինձանից են ամենքը բան իմանում,

Ոչինչ չկա մարդու մտքի սահմանում,
Որ իմ աչքը մինչև հատակ շտեսնի:
Գիտեմ, ինչպես վշտացել է հայրը ձեր,
Չորացել են այգին ու սիրտը մարդկանց:
— Դրա համա՛ր ես ազոթում առ աստված,
Թող երկիրքը ձայնդ լսի, բարի ծեր:
— Հի՛, հի՛, հի՛, հի՛, ազոթում եմ, այն էլ ո՞ւմ...
Իմ շուրթերը բան խնդրելու սովոր չեն,
Մասս շարժեմ՝ այս լեռները կկորչեն,
Աստվածներ եմ ես մի մատով կործանում:
— Ո՞վ ես, պապի, սարսուռն ենք քո խոսքից:
— Անուն չունեմ կամ անուններ ինչքան կան,
Եվ ինչքան էլ հետո ծնի ապագան,
Բոլորն իմն են, բոլորը ես եմ նորից:
— Պապի, մի՞թե դու ապագան էլ գիտես:
— Գիտեմ, գիտեմ, թագավորի որդիներ:
— Ասա, պապի, զո՞ւր է արդյոք ջանքը մեր,
Կբերե՞նք մենք հազարան հավքն իսկպաես:
— Չեզնից մեկն է գնում նրան բերելու,
Բայց չեմ ասի՝ լիքը կգա, թե դատարկ,
Ինչո՞ւ դարձնեմ կյանքն անգաղտնիք, անպատրանք,
Այդպիսի կյանքն հավասար է մեռնելու:
Ահա, տեսեք, երեք ճամփա ձեր դիմաց,
Ամեն մեկը մեկը բռնեք գնացեք,
Այս մի ճամփան, որ ուղիղ է ինչպես տեղ,
Ուր որ տանի՝ ետ կբերի անկասկած:
Գնացողը այս մի ճամփով մի քիչ կոր
Տարիներ անց կամ ետ կգա, կամ չի գա,
Իսկ երրորդը անդարձ ճամփան է ազահ,
Ում տարել է, ետ չի բերել մինչ այսօր:
— Ի՞նչ ճամփա է, որը տանում է անդարձ:
Եթե պիտի ետ չբերի մեզ ճամփան,
Ինչպե՞ս պիտի բերենք բլբուլն հազարան,
Մենք ընտրում ենք առաջինը անվթար:
Այսպես ասին՝ մեկմեկու խոսք կտրելով
Թագավորի ավագ որդին ու միջնեկ:

— Շատ խելոք եք, — հեզնեց ծերը, — գնացեք,
Ուր էլ գնաք, դուք ետ կգաք սպահով:
Ու հեռացան եղբայրները ցնծալից,
Կանչեց Արեգն՝ ինձ սպասեք, երբ ետ գաք,
Ես գնում եմ անդարձ ճամփով, մեն-մենակ,
Բայց ետ կգամ, դուք սպասեք այստեղ ինձ:

VIII

Անդարձ ճամփով գնում է նա, ճամփան երկար, քունը՝ կարճ,
Մեկ էլ հանկարծ մի սպիտակ աշխարհ փովեց իր առաջ:
Սպիտակ են սար ու ձորեր և անտառն է սպիտակ,
Ջրուն է ասես եկել թաղել ամենն իր հաստ շերտի տակ:
Կարկաշում է, երգում առուն իր սպիտակ ափերում,
Սպիտակ է ջուրն էլ նրա, ասես կաթ է փրփրուն:
Ողջը մեռած ու անշարժ են, լոկ առուն է կենդանի,
Կարկաշելով հոսում է նա՝ առվի նման հայրենի:
Ախ, ջրերը ամեն տեղ էլ նույն ձևով են խոխոջում,
Եվ ինչ գույն էլ որ ունենան՝ նույն արծաթ երգն է հնչում:
Կարոտել է Արեգն արդեն իր հայրենի ջրերին,
Տեսնես մեկ էլ ե՞րբ կլսի նրանց անուշ մեղեդին:
Գնում է նա առուն ի վար, միշտ մի միտք է գլխի մեջ,
Անգթորեն տանջող մի միտք, որ կրկնվում է անվերջ,
Սերը մեռավ, կեղծ են, ավա՛ղ, նրա բառերը բոլոր,
Հույսն անհույս է, լույսն անլույս է, լոկ խարդավանքն է հզոր:
Եվ այգեպանն հանգավ ինչպես մի լույս հողմոտ խավարում,
Եթե ինքը պաշտպան կանգնեք, նա դեռ կապրեր աշխարհում:
Ա՛խ, թող մարդուս մարմնի վրա հազար վերքեր լինեն խոր,
Բայց չլինի նրա խիղճը գեթ մի տեղից վիրավոր:
Ու տնքալով խղճի խայթից՝ գնում է նա գլխահակ,
Մեկ էլ ահա կանգնեց իր դեմ դևի ամբոցն սպիտակ:
Որս էր անում տերն անտառում, և մենակ էր այդ պահին
Սառցե բարձր ամբոցի մեջ նրա շքնաղ գերուհին:
Կբացի սիրտն Արեգն հիմա աղջկա դեմ այդ սիրուն,
Որ մեղմանա խղճի խայթը, թեթևանա ցավն անհուն,
Բայց կարծես թե բառեր չկան ու մնում է լեզուն փակ,
Ինչպե՞ս շուռ տա ուրիշի դեմ մեղսոտ հոգին մինչ հատակ:

Չայն տվեց հողը սպիտակ դեին.
— Արեգն է եկել, մահով է եկել, վերջ քո արևին:
Բուք-բորան ելավ, ոռնացին գայլեր հազար ու հազար,
Բայց գայլեր չկան, ոռնոցն է միայն լավում միալար,
Այդ դեն է ասում՝ հատվել են արգեն իմ և իր ուլին,
Կամ ես, կամ նա ինձ, երկու դեպքում էլ վերջ իմ երկյուղին:
Եվ հողն է խորհում՝ այս բուք-բորանից այնպես հոգնել եմ,
Յոթ հազար տարի հերկվոր չեմ տեսել, հիմա կտեսնեմ:
Ծիլերն իմ խեղդում, ձյունով է պատում դեն ինձ անխնա,
Իսկ մարդկանց սրտում յոթ հազար տարի սերմանում է նա
Կեղծիք, խարդավանք ու խաբեություն,
Անվերջ դավում է, անվերջ պառակտում,
Եղծում է մարդկանց, որ այս են, սակայն ցույց են տալիս այն,
Եվ դրանից է, որ չի տաքանում աշխարհը համայն:
Յրտի սկիզբն է նա այս աշխարհի,
Կարծում է պիտի երկիրն իր շնչից այսպես միշտ սառի:
Արեգն է եկել, որ վերջ տա ցրտին,
Բայց լուռ է, դեռ կապանք է դրել կտրիճի սրտին:
Ախ, քանդիր, կտրիճ, հաղթիր դու դեին քո սրտում նստած,
Որ հաղթես նաև դրսում՝ դեմ-դիմաց:
Բավ է այս լինես, սակայն ցույց տաս այն,
Սրտիդ մեջ ոչինչ մի պահիր ծածուկ, ասա բարձրաձայն:
Ես ինչպե՞ս անեմ, որ ինձ անսա նա,
Ո՞վ է ինձ լսում, լոկ տրորում են անխիղճ, անխնա:
Մի՞թե նա լսեց, գերուհու դրած ողջ հացը կերավ,
Բայց զինին թափեց, մի կաթիլ անգամ բերանը չառավ,
Չուզե՞ց, որ զինին խոստովանել տա,
Իր ծանր մեղքից շատախոսի նա:
Օ՛, լսեց, լսեց, քանդում է կապանքն իր սրտին դրած,
— Ես մեծ անդուլն եմ, դուր տվիր, չքնաղ, դու ինձ գուլ ու
հաց,
Ես արժանի եմ դաճահարվելու,
Բանասարկուների մեղսոտ կարծիքին մնացի հլու
Եվ այգեպանին չդարձա սատար,

Նա ինձնից գուժ էր ուզում մի պատառ,
Բայց ես անտարբեր՝ նրա ինձ պարզած ձեռքում քար դրի,
Որ շարժանանամ քամահրանքին բանսարկունների:
Ես սիրում էի այդ արդար մարդուն,
Ախ, նա կարծում էր, թե մարդ եմ իր պես և արգարութուն,
Ապավինել էր ինձ՝ վերջին հուշին,
Սակայն եղա ես նրան կործանող անգութն առաջին:
Ով չքնաղ, քիչ է, թե ինձ սպանես,
Սուրս կրծքիս մեջ կխրեի ես,
Բայց պիտի բերեմ բլբուլն հազարայն,
Որ այգին անվարդ, մարդիկ աներազ, շարսիրտ չմնան:
— Այդ երազն ի՞նչ է, խորհեց դեռ շար,
Բան չեմ հասկանում, բարբառ է օտար:
Ես թուլանում եմ, բայց դեռ պարտված չեմ:
Հասավ ժամն արդեն,
Մեր սրերն հիմա դրսում կբախվեն:

Եկավ դեռ և ահաբեկ
Ձյուն ու մրրիկ արձակեց.
— Քեզ սառած միս կանեմ, Արեգ,
Հում-հում կուտեմ հիմա քեզ:
Ձին թոցրեց Արեգն իսկույն,
Անցավ թիկունքը դեի,
Ձարկեց, թռավ գլուխը ձյուն,
Ցրտի սկիզբն աշխարհի:
Նվազ դեռ հոգևարքում.
— Ով հողածին, զարկ մեկ էլ:
— Մի անգամ է քաջը զարկում,
Քեզ շատ-շատ էր այդ մեկն էլ:
Սպիտակ դեմ հալվեց, ընկավ,
Մարեց հույսը և հետին,
Ձարկեր քաջը երկրորդ անգամ,
Նա կյանք կառնեի վերստին:
Փարվեց աղջիկն հրաշագեղ
Ազատարար Արեգին.
— Մնա, կտրիճ, ապրիր այստեղ,
Դու ինձ այր-մարդ, ես քեզ՝ կին:

— Ճամփա ունեմ, պիտի գնամ,
Մերժեց Արեգը նրան:
— Ա՛խ, մի գնա, ես կդառնամ
Քո բլբուլը հազարան:
Կամ ուր գնաս՝ ինձ հետդ տար,
Ես քեզ հարճ ու աղախին:
— Ձէ, ես ունեմ երկու եղբայր,
Դու կդառնաս մեծին կին:
Ու իր ճամփան բռնեց նորից
Արեգը քաջ ու անահ.
— Ես դեռ կգամ, սպասիր ինձ,
Հարսիկ, բարով դու մնա:

X

— Արեգն է գալիս, քո մահն է գալիս, կարմիր դե, լսիր:
Լուր տվեց հողը երեքգլխանի տիրակալին իր:
Ու կարմիր մի հողմ ելավ, մոնչաց,
Հազար բորենի ոռնացին ահեղ, ձեն-ձենի տված:
Բորենի շկար, լոկ ոռնոցը կար,
Այդ կարմիր դեմ էր խորհում մոլագար,
Եթե թարգմանես խոհ-ոռնոցը այդ, կհնչի այսպես.
— Չընկավ ցուրտ մահից, կընկնի տա՛ք մահից, բոցերում իմ կեզ:
Ես կբորբոքեմ այդ խիզախի մեջ
Արյան խենթ ծարավ, սպանելու տենչ,
Թունդ կբորբոքեմ, որ պատահածի արյունը թափի,
Օ՛, նա կխրվի արյան ծովի մեջ, արյամբ կհարբի:
Ոչ ոք չի հաղթի ինձ արյան ծովում,
Այստեղ չեմ մեռնում, ծնվում եմ այստեղ և բաղմապատկվում:

Արեգի դեմ փրփրեց ահա մի գետ կատաղի,
Կարմիր է ջուրը վարար՝ նման արյան հեղեղի,
Կարմիր են դաշտ ու անտառ, ասես կռիվ է եղել
Ե՛վ հող, և՛ քար, և՛ ծառեր ալ կարմիրով ողողել:
Արեգն առաջ է գնում ասես միջով արյունի,

Ձին մուկեմնած վրնջում, հողն է դոփում վարեհնի:
Արթնացել են, ճշում են, խոտվում են Արեգին
Սպանելու մի խոլ կիրք, արյան ծարավ մուկեզին:
Մութ բնազդը այս արնոտ, որ քնած էր իր հոգում,
Հիմա մահվան ի՞նչ ահեղ պատկերներ է բորբոքում:
Ու մուկեմնած, արնատենչ հասավ ամբոցը դեի,
Շեմքին մի կին էր կանգնած՝ դեի գերին երևի:
— Ոչ, դեն ինքն է իմ գերին ու այս շնիկն է գերիս,
Շատ եմ տանջել ես նրան, բայց փարվում է սոքերիս:
Արքա էր նա՝ աչքը կուշտ, գանձեր ուներ անհամար,
Գանձերից շատ՝ քնքուշ խոսք, խենթ սեր՝ պահած ինձ համար:
Հողեր ուներ ծովի շափ, շկար հաշիվն իր զորքի,
Բայց անվանելում էր արքա անհուն սիրո, քնքշանքի:
Ծովի արքան՝ իմ հայրը, երբ դեերի գեմ կովեց,
Ինչպե՞ս եղավ, չգիտեմ, սա ինձ մահից ազատեց,
Տարավ պալատն իր շքեղ ու ինձ դարձրեց թագուհի,
Բայց ես ծնվել եմ ծովի հրալքներից ամեհի,
Ինչպես քույրը իմ կրտսեր՝ ծովի անուշ ծիծաղից,
Ինչպես միջնեկ իմ քույրը՝ ծովի խորունկ խոկումից:
Թողած սիրո արքային՝ ամեն գիշեր ես թաքուն
Գալիս էի դեիս մոտ, լուսաբացին դառնում տուն:
Սիրո արքան հասկացավ, ինձ հետեց խավարում
Եվ շնիկ է խեղճն հիմա, արքա՝ միայն հուշերում:
Կախարդական գավազանն իջավ, քերձեց նուրբ կաշին,
Կտրիճ, թե խելք ունենաս, այլ բախտ կընկնի քեզ բաժին:

«Թագուհու վարքից դարձավ Արեգը արնատենչ այնքան,
Որ չի հագենա, եթե խողխողի նրան մի անգամ»,
Խորհեց հողն իր մեջ մերթ տագնապահար ու մերթ հուտով լի,
Որ ծարավն արյան ուր որ է կանցնի, սուրբ չի փաշի:
Մարդկանց մեջ այդպես դեն արյան տենչ է բորբոքել դարեր,
Սուզվել են նրանք արյան ծովերում, շեն բարձրացել վեր:
Հարբել են արյամբ, քանի խմել են, այնքան ծարավել,
Քանի ծարավել, դաժան են դարձել այնքան սոսովել:
Իմ խոհը, ավաղ, ոչ ոք չի լսում, Արեգ, դու լսիր...
Փառք, փառք կտրիճին, լսեց ու լույս է դարձնել հոգում իր,

Մի միտք, որ դեն է փակում իր ճամփան, ոչ թե թագուհին,
Գեն է սոսին իր, իսկ նա՝ միայն կին:

— Այս կնոջ արյունն հեղելու համար ես այստեղ չեկա,
Կխրվի սուրս արյան ծովի մեջ ու կծանրանա:
Ձի ջնջվում հետքը զուր թափած արյան,
Արնոտ ձեռքերով ես ինչպե՞ս բռնեմ բլբլուն հազարան:
Եվ գավազանը թագուհուց խլեց ձեռքով իր հզոր,
Ջարկեց շնիկին՝ թագավոր էիր, դարձիր թագավոր,
Մարդու կերպ տվեց, տվեց գավազանն այդ կախարդական,
Սեփական վրեժն ինքը թող առնի ձեռքով սեփական:
Դե, վերջդ եկավ, պատյանում մնաց քաջի սուրն ահեղ,
Թագուհին ողջ է, արյան կաթիլ իսկ չթափվեց զուր տեղ:
Ընկար իր սրտում, ձեռքս մարտում նույնպես կընկնես դու,
Բավ է, քանի՞ դար ճգմել ես՝ ինչ կար իմ մեջ կենսատու:
— Հա՛, հա՛, հա՛, կընկնեմ, և դա չի լինի զուր թափած արյուն,
Ի՞նչ բան է զուրը, որ հասկանում են մարդկանց աշխարհում:
Ես հուր եմ, ես մահ, իմ երեք գլխում միայն այրել կա,
Իմ երեք գլխից երեք բոց ժայթքած, հողածին, եկա...

Ձին խթանեց, սուրաց հսկան
Շանթի թափով կատաղի:
— Արեգ, ձայնեց սիրո արքան,
Ջարկ դու գլխին մեջտեղի:
Ջարկեց Արեգն ու դեն ընկավ,
Ունաց, կանչեց՝ մեկ էլ զարկ:
— Մի անգամ է քաջը զարկում,
Մեկով ճամփում էն աշխարհը:

Կարմիր դեր հանգավ լուռ, փռեց վերջին շունչը իր,
Կարմիր արյունը հոսեց, ծծվեց հողի մեջ կարմիր
Ու խառնվեց մի մասն էլ դեմի կարմիր առվակին,
Առվակն հորդեց ու ելավ, դարձավ առու մի կարգին:
Կուրծք բացեց թագուհին ու Արեգին մրմնջաց...
— Ջարկ կրծքիս մեջ սուրբ քո, թող լինեմ ես էլ մեռած:
Բայց Արեգը չտարավ ձեռքը սրին իր արդար,
Արյան ծարավը կարմիր ընդմիշտ մարել էր, չկար:

Ու սրի տեղ դավազանն իջավ կրծքին լաջնաբայ,
Սիրո արքան էր խփեց, արքան խաբւած, տառապած,
Խփեց թեև ցատումով, բայց շղարձրեց նրան շուն,
Սիրում էր դեռ սրտի մեջ, դարձրեց սրինգ նվագուն:
Ապա ասաց Արեգին՝ թագավոր եմ ես հարուստ,
Կտամ՝ ինչքան գանձ ուզես, ինչքան հագուստ ու կապուստ:
— Թագավորի տղա եմ ու կարոտ չեմ ես գանձի:
Ոսկու տեղակ, ով արքա, տուր պատասխանն իմ հարցի.
Ո՞ր երկրում է բնակվում հրաշք հավեր հազարան,
Ասա, բարի թագավոր, ինչպե՞ս գտնեմ ես նրան.
Բայց չէր լսել նման բան սիրո արքան մինչ հիմա,
Գիտի լեզուն հավերբի, կհարցնի, կիմանա:

XI

Գնում են, գնում, զօր-գիշեր գնում
Մոռյլ Արեգը և արքան մոռյլ,
Ոչ մի հավեր չկա այս մեռած երկնում,
Ոչ մի ծլվլոց, մահ է արնափայլ:
Հանկարծ, օ՛, բերկրանք, մի արծիվ եկավ,
Ուժաստպառ եկավ սև դևի երկնից,
Արքայի կանչին անսաց ու իջավ,
Տեսածից պատմեց, պատմեց լսածից:
— Չեմ տեսել, արքա, հավերը քո ասած,
Բայց կա մի աղջիկ, տեղը կիմանա,
Իմաստուն էակ, բայց դևից գերված,
Ամեն ինչ գիտի այս երկրի վրա:
Միջնեկ աղջիկն է ծովի արքայի,
Ես տեսա նրան իր սևերի մեջ,
Սրտիկը կարոտ մի տաք արևի,
Մի տաք բարեի՛ լալիս է անվերջ:
Սակայն ձեր միջև ու սև աշխարհի
Մի ծով կա անանց, չեք անցնի երբեք,
Քամի ձին է պետք, որ ձեզ թոցնի,
Ծովի արքայի Քամի ձին է պետք:
Խոստացեք փրկել դստերը գերի,

Ցնծովյամբ կտա հայրը Քամի ձին:
Ասաց ու թռավ արքան հավերի՛
Կարմիր աշխարհի ցուրը կտուցին:
Այնպես մոտ թվաց մի պահ Արեգին
Այնպես իրական հավեր բաղձալի,
Լսում էր, լսում արդեն իր հոգին
Երգը իր փնտրած հրաշք բլբուլի:
Բայց չէ, այդ սիրո արքան էր դալուկ
Գրել շուրթերին սրինգ-թագուհին
Ու նվագում էր մորմոքն իր խորունկ
Իր ու իր փրկչի անջատման պահին:
Մեղեդի՞ էր այդ, թե՞ սիրո ծարավ,
Աստված իմ, Արեգն իր ամբողջ կյանքում
Նման մեղեդի չէր լսել բնավ,
Խոսք էր, կարոտ էր, լաց էր հեկեկուն,
Թե՞ ուրիշ մի բան, որ դեռ չգիտի,
Մտավ սրտի մեջ մեղեդին այդ տաք,
Մերթ տաք ու մերթ ցուրտ, ինչպես օր մարտի,
Մերթ հույսի ժպիտ, մերթ ցավ դժնդակ,
Սիրո արքայի սրտում ինչ որ կար
Իր սրտի մեջ էր լցնում մեղեդին
Եվ ինչ կար սրտում թագուհու այն շար,
Իր սիրտն էր քամում կաթիլ առ կաթիլ:
— Իմ լավության դեմ, սիրո թագավոր,
Մի լավ բան արիր, մի հատ էլ վատ բան,
Քո նվագի մեջ ի՞ժ կար թունավոր,
Ես ինձ զգում եմ խայթվածի նման:
Ես զուլալ առու, անցնում եմ անվերջ
Ցնծերի միջով ու պղտորվում եմ,
Ինչ-որ բնագո է դարթնել սրտիս մեջ,
Չի ուզում ննջել, ասա, ի՞նչ անեմ:
Եվ ուրիշ-ուրիշ բնազդներ դարթնում,
Տանջում են միտքս, բզկտում հոգիս,
Ես արատների շղթա անհատնում
Ու քոսս եմ ես վեր աստնվորիս:
— Բայց քայլում ես դու, գնում ես առաջ

Դեպի հազարան հավքը բաղձանքիդ:
— Գնում եմ, սակայն, աչքերիս առաջ
Ուր էլ նայում եմ՝ ժպտում է մի կին,
Քո թագուհին է, ամոթ ինձ, արքա,
Որ դարձել եմ ես այսպես վավաշոտ,
Երկրներ կտամ, և՛ դափնի, և՛ դա՛
Տիրելու համար կնոջն անամոթ:
Այդպես են արել քանի՛ արքաներ
Եվ ուրիշ մարդիկ տարփանքում ազա՛,
Որ իրենց կիրքն են բարձրացրել վեր
Սուրբ ճշմարտության դիակի վրա:
— Բայց դու քայլում ես, գնում ես էլի
Դեպի հազարան հավքը երազիդ:
— Գնում եմ, սակայն, թույն-մաղձով եմ լի,
Ասես կրծքիս տակ օձ է, ոչ թե սիրտ:
Դու ինչո՞ւ, ինչո՞ւ դարձրիր ինձ քառս,
Եվ քառսի մեջ, խառն ձայներում
Բիրտ բռնակալի ձայնը բարբարոս
Արդար ճիշերն է ոտքի տակ մարում:
Իրավունքներ է նա բռնաբարում,
Օրենքներ՝ վաղուց դարձած սրբազան,
Եվ ազատ միտքը ազատ չի ճախրում,
Ոտքի տակ ինչպե՞ս կճախրի բազեն:
Ինչո՞ւ արեցիր, որ բարձր են հնչում
Ձայնն ազահույն, ձայնը նենգության,
Ձայնը նախանձի, որ քեն է տենչում,
Ձայնը եսամոլ փառասիրության...
— Բայց դու քայլում ես, գնում ես վստահ
Դեպի հրաշքը կախարդ բլբուլի,
Նվագն ինչքան էլ քեզ ցավերս տա,
Դու ետ չես դառնա, կգնաս էլի:
Ի՞նչ են իմ գա՛հը, իմ թագն ու ոսկին
Քո այդ աննահանջ մղումի դիմաց,
Որ քեզ կմաքրի կրթերից շնչին,
Ու էլ չես զգա խայթոցը նրանց:
Մակայն դու նենգ չես կամ քինախնդիր,

Բռնակալ, ազա՛ կամ էլ հեշտասեր,
Թե չէ դու դժվար ինձ տուն ճամփեիր,
Ինչքան էլ թափուր գահս սպասեր:
Ինձ հուշեց սերը և արթնացրի
Այդ սաղմ կրթերը, որ քո մեջ դեռ կան,
Ներսիդ սև դեին կյանք տվի, կտրիճ,
Որ արյունաքամ հաղթես դու նրան:
Եթե չհաղթես ներսիդ սև դեին,
Դրսի սև դեին երբեք չես հաղթի,
Սաղմ-արատները քնած մնային,
Դրսի սև դեից պարտվեիր պիտի:
— Փրկված թագավոր, փրկիչ թագավոր:
Բայց ինձ թվում է, թե սիրտս են լցվել
Աշխարհի բոլոր կրթերը ստոր,
Աշխարհն այս ինչքան մեղսոտ է եղել:
Տուր կախարդական այս զավաղանն ինձ,
Խակ է ու խարդախ մեր աշխարհը հին,
Մի լավ բան անի, տասն էլ հետևից
Վատ գործեր կանի աշխարհի ձեռին:
Ու առավ փշրեց ու վառեց իսկույն
Արեգն այդ փայտի կտորն ավերիչ:
— Այս վիճակում էլ քեզ մտահոգում,
Աշխարհի բախտն է հուզում քեզ, կտրիճ:
Դե՛հ, մնաս բարով, մոտ է ծովն արդեն,
Ուր Քամի ձին է ու ծովի արբան,
Բարի ճանապարհ, իսկ ես կաղոթեմ,
Որ քո երկիրը դառնաս հաղթական:

XII

Սև է ջուրը սև աշխարհի, սև է վարդը, փուշը՝ սև,
Մի մրտաված թիթեղի պես երկինքը սև, անարև,
Սև է սարը, դաշտը սև է ինչպես հերկը խավարում,
Ու սևի մեջ ճամփան Արեգն հաղիվճազ է նշմարում:
Գնում է նա, Քամի ձին է ցուլում գրկում խավարի,
Ծովի արբան տվել էր ձին հանուն դատեր իր գերի:

Անցած անանց ծովը անծիր, հիմա մտած հողը սև՝
հոռովահույզ, բայց աներեր քեզ է գալիս, ով սև դև:
Հանկարծ լավեց մի դղրդյուն, այդ սև ամպ էր՝ որոտաց,
Ինչո՞ւ հապա կայծակ չկա, որ ամպերից ցոլար ցած:
Քիչ էլ գնաց Արեգը քաջ, տեսավ երկու ժեռուտ սար,
Երկու սև սար, բարձր-բարձր, կատարներով հավասար,
Գնում գալիս ու բախվում են ու հեռանում, որ էլի
Յուլերի պես բախվեն իրար դղրդյունով ահուկի:
Միակ ճամփան հրաշք հավքի նրանց միջով է անցնում,
Ի՞նչ թռիչքով կտրես կանցնես, երբ որ բացված են լինում:
Ախ, իր ներսում սև դեղ կա, իր թռիչքն է սանձում նա,
Անցնի՛ մահ է, չանցնի՛ վայ է, հողն իր եղծված կմնա:
— Հե՛յ, հողածին, ետ դարձիր, ետ, — սև սարերն են ասում

գոռ, —

Քեզ կճգմենք մեր արանքում, կխառնենք միս ու ոսկոր:

XIII

— Արեգն է եկել ու հերթն է եկել քո մահվան, սև դև,
Օ՛, ես վերջապես կտեսնեմ արև,—
Ձայն տվեց հողը, և օձանման մի պտուտահողմ
Մառս ելավ, կանգնեց, նայեց ամեն կողմ:
Ու միլիոն օձեր ֆշշացին ահեղ,
Բայց օձեր չկան՝ լոկ ֆշշոցը կա այստեղ ու այնտեղ,
Այդ դեն է խորհում ու թարգմանվում է խոհ-ֆշշոցն այսպես.
«Ձրնկավ ցուրտ մահից, տաք մահից չընկավ, բայց թույն
մահն եմ ես,

Սարերից անցնի, յոթ գլուխներս կելնեն նրա դեմ,
Իմ յոթ օձերը յոթ հազար տեղից նրան կխայթեն:
Բայց ինչպե՞ս կանցնի, իր երակներով իմ թույնն է հոսում,
Ես կամ իր կրքի պղտոր քառսում:
Յոթ հազար տարի սերմանել եմ ես մարդկանց սրտի մեջ
Քեն, նախանձ և մաղձ, փառասիրություն և լլկելու տենչ:
Սև, բազմապիսի աղտեղության մեջ ինձ ո՞վ կհաղթի,
Այդ հլու գերի՞ն իր մեղսոտ սրտի:
Նայիր, ուզում է քշել Քամի ձին սարերի միջով,

լցվել է փառքի աննահանջ տենչով:
Գուցե թե կանցնի, երազում է նա, բախտ է, ի՞նչ գիտես,
Եվ այնուհետև կփառաբանվեմ ողջ աշխարհում ես:
Չի էլ ափսոսում, որ կճգմվի իր հետ Քամի ձին,
Նրա պետքն էլ չէ մտածել ինչ-որ ուրիշի մասին:
Ամեն եսասեր այդպես է խորհում՝
Նախ ինքը, հետո՝ վերստին ինքը՝ միակն աշխարհում:
Եվ այդ նշան է, որ իր մեջ բոլոր արատները կան,
Նա ինձ չի հասնի, ժեռուտ սարերը կճգմեն նրան,
Եվ կճգմվի Քամի ձին նույնպես,
Նրա հունարն էր, որ ծովի արբան կովում նեղեց մեզ:
Ինչո՞ւ կանգ առավ և ի՞նչ է խորհում այլալիված այդպես,
Իջնել է ուզում նա ձիուց կարծես:
Թե իրոք իջնի, ուրեմն, վայ ինձ,
Օտար մի ուժ կա նրա սրտի մեջ, զորեղ իմ ուժից:
Ի՞նչ ուժ է տեսնես, որ դիվային չէ, զորեղ է, սակայն,
Դե եղբայրներս այդ ուժից ընկան»:

Ձիուց իջավ Արեգը քաջ՝ մնաս բարով, Քամի ձի,
Ինձ թոցրի անանց ծովով, երբ այդ քեզնից խնդրեցի:
Հիմա ոտքով անց կկենամ այս սարերի արանքով,
Կավոթյուն ես արել դու ինձ, վերադարձիր ապահով,
Բան է՝ հանկարծ թե ճգմվեմ, չեմ ցանկանա նույնը քեզ,
Նայիր, բախումն ինչքան է գոռ, դարձիր ծովդ, ափսոս ես:
Հե՛յ, սև սարեր, ճամփա տվեք, դադար առեք գեթ մի պահ:
Չեմ վախենում ես իմ մահից, ինձ համար չեն ահ ու մահ,
Ա՛խ, կմեռնի հույսն էլ ինձ հետ, հիմա այնտեղ իմ երկրում
Ելնում է ոխն իր պատյանից, խոցում սրտեր, մահ սփռում,
Եվ հանում է բամբասանքը փեշի տակից իր երկար
Սև օձերի վտառներ սև, որ խայթում են նենգաբար,
Պիտի տանեմ հավքն հազարան ու նրա հետ՝ բարի լուր:
Թե մարդն էլի մարդ կդառնա, կցնծա սիրտն ամենուր:
Ճամփա տվեք, գնամ հասնեմ ես բլբուլին հազարան:
Կանչեց քաջը, բայց սարերը չսեցին էլ նրան:
Ու ձին ասաց՝ ով հողածին, քեզ չեմ թողնի ես մենակ,
Քո սրտում կա հազարան հավքը բերելու ի՞նչ տենչանք:

Այդ տենչի դեմ բոլոր ստոր բնագոյները շարածին
Անդորացան, ընկան պարտված, ոչ թե նորից քնեցին:
Ամուր նստիր դու իմ մեջքին, զարկ, այնպես զարկ կողերիս,
Որ մորիցս ծծած կաթը բերանս գա զարկելիս,
Ես քեզ այնպես կթոցնեմ այդ սարերի արանքով,
Ձեռն հասցնի աչքդ թարթել, շուրջդ նայել վարանքով:
Եվ Արեգը այնպես խփեց, որ ձին տնքաց կարեվեր,
Փոթորկվեց ձին այրող ցավից, ցուլաց, թռավ գեպի վեր
Ու մինչ տերը ուշքի կգար՝ արդեն այն կողմն էր անցել,
Բայց արանքում ծեռ սարերի, ափսոս, պոչն էր մնացել,
Սպասում էր դեր այնտեղ, այդ սարերի ետևում,
Ահը սրտում, սիրտն ահի մեջ՝ դեպքերին էր հետևում:
Տեսավ քաջին, իր յոթ գլխից յոթ օձ ժայթքեց ֆշշոցով,
Գալար-գալար, ինչպես հողմից ալեկոծվող մի սև ծով:
Արեգը ձին թոցրեց վեր, թռչունի պես թևավոր,
Ու մինչ դեր վեր կնետեր իր օձերը թռնալոր՝
Արեգի սուրն իջավ հատու նրա գլխին մեջտեղի,
Թռավ գլուխն ու ահագոտ մաղձ դուրս թափեց և լեղի,
Մյուս վեցն էլ ընկան իսկույն ու ֆշշացին՝ մեկ էլ զարկ:
— Մի անգամ է քաջը զարկում, մեն մի անգամ, հանց կայծակ:
Եվ այդ պահին լուռ արթնացան մութից ելած դաշտ, անտառ,
Երևացին ձոր ու կածան, բայց էլի սև, էլի մառ:
Ինչքա՛ն շատ էր ծծվել սևը այդ աշխարհի հողի մեջ,
Կար արևը, շկար դեր, բայց դեռ սևը շուներ վերջ:

Սև սարին ալ արև կա վառ,
Սև սարին ու սև ամրոցին,
Սև քարին կանգնած լուսավառ՝
Կաքավներն ուրախ երգեցին:
Կանգնեցին Արեգն ու իր ձին
Սև դեկ ամրոցի դիմաց
Ու դեկ չքնաղ գերուհին
Գուրս եկավ ամրոցից, ասաց.
— Բարև Սև դեկին հաղթողին,
Փրկարար հերոսին բարև,
Սև հողին արև բերողին

Բյուր հազար օրերի արև:
— Լույս աղջիկ ծովի արքայի,
Ո՞վ բերեց քեզ բարի համբավ,
Ո՞վ ասաց մինչ ես կգայի,
Թե կովում սև դեր ընկավ:
— Արեկ շոգերն ասացին,
Ասացին երգերն հավքերի,
Որ այսպես ուրախ հնչեցին,
Ասացին՝ էլ չես դու գերի:
Եվ ասաց մեր խոլ Քամի ձին,
Որ կայտառ փնչում է տակիդ,
Իմ աչքերն այնքան նայեցին՝
Ձեր ճամփին հաոված անթիթիթ,
Եվ այն էլ ասաց Քամի ձին,
Կարված իր պոչով ասաց,
Որ հոգիդ մի այդ լուսածին,
Բայց ունի մի ծալ դեռ մթնած:
Մարդկանցից վեհագուհին ես դու,
Բայց էլի պղտոր ես մի քիչ,
Հոգուդ մեջ խոհեր լուսատու՝
Գնում ես այսպես ո՞ւր, կտրիճ,
— Գնում եմ իմ երկրի համար
Հազարան բլբուլ բերեմ,
Յուրց տուր ինձ, քույր իմ, ճանապարհ,
Ես գնամ մուրաղիս հասնեմ:
Ետ դառնամ երկիրս տեսնեմ,
Այնպես եմ կարոտել նրան,
Թող ծաղկի, ծիծաղի իմ դեմ,
Երբ տանեմ բլբուլն հազարան:
— Կարոտել եմ, կտրիճ, ես էլ
Մեր ծովին, ջրերին ծփուն,
Յոթ տարի հորս չեմ տեսել,
Նա աղի արցունք է թափում:
Բերել ես մեր խոլ Քամի ձին,
Մեր ծովի կարոտն եմ առնում,
Ես բոցն աղջիկ ծովածին,

Բայց հեռու ծովս չեմ դառնում:
Քո սիրով կմնամ այստեղ
Կամ կգամ ձեր հողը քեզ հետ,
Այնքան են իդձերդ լուսեղ,
Կթողնեմ ծովս առհասկեա,
— Մովածին, նաղելի աղջիկ,
Կտանեմ քեզ հողն իմ տոշոր,
Քեզ խոսքեր կասեմ ես քաղցրիկ,
Բայց իբրև կնոջն իմ եղբոր:
Կլինես դու հարսն իմ միջնեկ,
Իմ միջնեկ եղբոր կինն անուշ,
Բոլորս քեզ շատ կսիրենք,
Ձի լինի քո ճամփին մի փուշ:
Իսկ հիմա, հարսիկ իմ սիրուն,
Ինձ ճամփա ցույց տուր ես գնամ,
Որտե՞ղ է հրաշք հավքն ապրում,
Ո՞ր երկրում, այգում անթառամ:
— Քո ասած բլբուլն հաղարան
Ապրում է վերին աշխարհում,
Իմ քույրն է տիրուհին նրա,
Իմ կրտսերն՝ ինձանից սիրուն:
Բայց ճամփիդ, իմացիր, կտրիճ,
Այնքան շատ արգելքներ դեռ կան,
Մերթ ահեղ ու մերթ գրավիչ
Փորձանքներ քո գլխին կգան,
Բոլորին դու հաղթես պիտի,
Երկաթե բազուկին հաղթես,
Ապրում է հրեշն այդ երկաթի
Բարձր մի սարում ամպաղեզ,
Թռչում է ամպերում անհաս,
Սարից սար թռչում շանթի պես,
Քո ճամփին՝ որ կողմով գնաս,
Դու նրան պիտի հանդիպես:
Քեզ սար կտանի Քամի ձին,
Ձես հաղթի դու առանց նրա,
Կարոտս չեմ առել կարգին,

Բայց նրան քեզ հետ տար հիմա:
Երկաթե բազուկին մահ տաս,
Քամի ձին կարձակես կգա,
Քեզ վերին աշխարհը անհաս
Կհանի զմրուխտ հավքն հսկա:
Կկասկես դու բաշից ձիու
Իմ գործած թաշկինակն այս խասս,
Կիմանամ, որ հաղթել ես դու,
Օրերից մի օր ետ կգաս:
Իսկ որ դու բարով դառնաս տուն,
Դեռ էլի ահանջ դիր խոսքիս,—
Ու չքնաղ աղջիկն իմաստուն
Տվեց նոր խորհուրդներ քաջին:
Գրկեց, ձիու բաշն համբուրեց
Ու հետո՝ ճակատն Արեգի:
Ձիմացավ ինչպե՞ս պատահեց,
Յած իջավ, հասավ շուրթերին,
— Ձէ, հարսիկ, դու կինն ես, գիտցիր,
Դու կինն ես իմ միջնեկ եղբոր:
Ասաց ու քշեց Քամի ձին
Արեգը՝ ճամփեքով ուր:

XIV

Ճանապարհը սարն է տանում այն երկաթե բազուկի,
Եվ գետեր են գնում իր հետ հանդարտ, առանց աղմուկի:
Գետերի մեջ ահա մի գետ ձերմա՛կ-ձերմա՛կ, փրփրուն,
Կաթնագետն է, որի մասին ասաց աղջիկն իմաստուն:
Ու Արեգը իջավ ձիուց, խմեց մի բուռ փրփուր կաթ,
Ջգաց, ինչպես ամրանում է, ասես դառնում է երկաթ...
Կաթի ամեն մի կաթիլը շշնջում է իր ներսում՝
Գիտես թե ի՞նչ խմեցիր դու, երկրի զավակ սիրասուն:
Սա մայր երկրի կաթն էր արգար ու խմելով դու մի բուռ
Դարձար նրա սիրած որդին, նրան սիրողն ամենուր:
Այդ իմացար, իմանալով է՛լ ավելի ամրացար,
Մայր աշխարհի ուժը քո մեջ գետ կդառնա՝ հորգած հար:

Ու Արեգը գտեսպնդված հեծավ էլի Քամի ձին,
Չանցած մի կիրճ՝ մեղրագետի ալիքները ծփացին:
Խմեց մի բուռ, քաղցր ձայնեց մի բուռ մեղրը իր սրտում՝
Գիտե՞ս թե ինչ ճաշակեցիր, երկրի զավակ իմաստուն,
Իմացութեան ծաղկունքից էր անուշ մեղրը պատրաստված,
Երազներից, տենչանքներից, տանջանքներից վե՞ մարդկանց:
Ի՞նչ է ուժը առանց անհուն իմաստութեան սերուցքի,
Իմաստութեամբ՝ շարի առաջ կյանքի դուռը կծածկի,
Ու Արեգը խոհերով լի շարունակեց իր ճամփան,
Հաջորդ կիրճում փրփրում էր գինու գետը հորհրան,
Խմեց մի բուռ ու արշան մեջ պայծառ մի բոց խլրտաց,
Երակներից լցվեց հոգին գարնան առվի պես հորդած:
Օ՛, արարման սրբազան դող, ստեղծումի բեղուն սեր,
Ի՞նչ է ուժը, ի՞նչ է խելքը, երբ դու լուռ ես ու սովեր:
Երբ սովեր չես, երբ մարմին ես՝ քո մեջ կրակն ավյունի,
Ուժը ուժ է և խելքը՝ խելք, տալիս է ողջն՝ ինչ ունի:
Եվ հողածին Արեգն հիմա իրոք հղոր է այնքան,
Որ երկաթե բազուկն անգամ չի փակելու իր ճամփան:
Մեկտեղումն է սա սպիտակ, կարմիր ու սև դեերի,
Արշուն է սա ու պատերազմ, որ աշխարհը կավերի:
Հեռվից ահա երկարեց նա իր բազուկը արնագույն,
Գեպի կոկորդը Արեգի, բայց խուլս տվեց քաջն իսկույն,
Թոցրեց ձին երկինքն ի վեր, կորավ ամպի մեջ մթին,
Որ շանթի պես իջեցնի սուրն հրեշի ճակատին,
Իսկ երկաթե բազուկը գոռ քրքջում է ու փնտրում
Ձիու սիրտը կամ Արեգի պարանոցը ամպերում:
Բայց Արեգը բռնեց ահա հաղթ բազուկը երկաթե,
Երկու բազուկ իրար քամում և ուղում են երկատեղ,
Ով՛ ում արդյոք, ո՞վ է ուժեղ, ի՞նչ կոխվ է ամեհի,
Ո՞ւմ հավատն է ավելի մեծ կովում կյանքի ու մահի:
Քաջ Արեգի սրտի խորքում տրոփում են միլիոն սիրտ,
Մատների մեջ միլիոն մատներ ուժ են տալիս միասին:
Հանուն բոլոր այդ սրտերի մի անգամ էլ սեղմեց նա,
Ու ճարճատյուն լավեց մի շոր, էլի, էլի և ահա
Ճարճատելով ջարդվեց բազուկն այն երկաթե հրեշի,
Դարեր ապրի, այս վայրկյանը Արեգը միշտ կհիշի:

Հսկայական երկաթե դին փռվեց ոտքի տակ նրա:
«Ինչ-որ գյուղ եմ տեսնում հեռվում, այնտեղ գնամ ես հիմա,
Ասեմ, թող գան, տանեն երկաթն ու խոփ ձուկն գութանի,
Հերիք ինչքան այս երկաթը շնչավորներ կործանի,
Թող հիմա էլ սերմի համար բացի փափուկ անկողին,
Ծլեն սերմեր արարումի, փառք տան բարի ցանողին:
Քեզ էլ, քեզ էլ, իմ Քամի ձի, իմ ախպերս, արձակեմ,
Գնա, պատմիր քո ախրուհուն, որ հրեշին հաղթել եմ»:

XV

«Ինձ գյուղ թվաց հեռվից-հեռու, բայց քաղաք է մի հսկա,
Դիակներ են փռված շորս դիս, մի կենդանի մարդ չկա,
Ախ, գյուղ լինեք, դարբնոցներում կրակն ուրախ բոցկլտար,
Ու երկաթե բազուկի դին գութան դառնար, բա՛հ արգար,
Այդ հրեշը ինձնից առաջ եղել է այս քաղաքում,
Պատերազմ է սարքել այստեղ ու նախճիրներ ժանտագույն:
Բայց ինչպե՞ս է, որ շներ իսկ ու կատուներ էլ չկան,
Անգամ մկներ, որ տերեր են դառնում ամեն անտեր տան:
Խանութները մթերքներով, ապրանքներով լեփ-լեցուն,
Խանութպաններն ընկած, սակայն, էլ գնորդ չեն սպասում:
Մսեղենն է արդեն հոտել, շորեղենը՝ ընկել ցեց,
Տեր իմ աստված, ի՞նչ աղետ էր, որ այս մարդկանց պատահեց:
Այնտեղ ահա մի բան շարժվեց, մա՛րդ է, մա՛րդ է կենդանի,
Միակ մարդը, որ շնչում է, մի տառապյալ ծերունի»:
— Բարև, պապի, այս ո՞վ դարձրեց ձեր քաղաքը շիրմատուն:
— Բարով եկար, ազնիվ կտրիճ, փառք իմ բարի աստծուն,
Որ ուղարկեց գոնե մի մարդ իմ վշտերը լսելու,
Պատմեմ, դու էլ ողբա ինձ հետ, ով գթառատ այցելու:
Ապրում էինք ուրախ ու լի, ամեն ինչ կար կրկնակի,
Ես բանաստեղծն էի առաջ ուրախ ու շեն քաղաքի,
Հիմա ի՞նչ եմ՝ շարժվող դիակ, մեռելների մեջ անթաղ,
Դիակներ են իմ գրքերն էլ, որոնք փտում են դանդաղ,
Ի՞նչ գիրք, եթե բացող չկա, ողջը մեռան քաղաքում,
Արձաններին նայող չկա, մեկն էլ իմն է դեռ կանգուն,
Այ, այն մեկը, սակայն հիմա այնպես նման չենք իրար,

Նա արծվաբար վեր խոչացող, իսկ ես՝ դողողոջ ու թշվառ:
Չլսեցին բանաստեղծին, նրա խոսքին շանսացին,
Դեր հզոր էր ինձանից իր մտքերով շարածին:
Մեր քաղաքը եկավ մի օր, սովորական մարդ էր նա,
Միայն աչքերն էին դեղին: Սա էլ արձանն է նրա:
Մարդիկ արձան կանգնեցրին նաև նրան՝ այդ դեկին,
Թույն է թափում դեռ սրտիս մեջ նա աչքերից իր դեղին:
Գեղեցիկ էր, և ամեն կին թաքուն սիրում էր նրան,
Պաշտվեց դեղին գույնը կյանքում, չէ՞ որ ոսկու գույնն էր այն:
Բերեց իր հետ մի մեծ թմբուկ, մեկ էլ թմբուկն էր դեղին,
Այնքան ծանր, մեր հսկան իսկ այն շարժեց իր տեղից:
Ով որ խփեր թեթևակի, նա մի ոսկի կտտանար,
Ու կտտանար ավելի շատ՝ ինչքան հարվածն ուժգնանար:
— Բայց, իմացեք, ասաց դեր, եթե խփեք շատ ուժգին,
Պայթեցնեք իմ թմբուկը, վերջ կլինի ձեր կյանքին,
Այնքան ուժեղ կզղրզա, որ որոտից կմեռնեք,
Դե, մոտ եկեք, ձերն է ոսկին, առեք տարեք մեկ առ մեկ:
Կտրիճ, ոչ ոք չար թմբուկին շնորհեցավ սկզբում,
Սակայն հետո ով ասես, որ չէր մոտենում ու խփում:
Փախել էր քունը քաղաքից: Ասես կարկուտ էր տեղում,
Մերթ թույլ ու մերթ ուժեղ ձայնից դողում էի անկողնում:
Մարդիկ, ի՞նչ եք անում ախր, գոռում էի սարսափած,
Հազար ձեռով, հազար երգում նույնը ասում ես նրանց,
Հեշտ վաստակով մահն էք ընտրում, մի մոտեցեք թմբուկին,
Արար վարեք, հանքը փորեք, հողից հանեք ձեր ոսկին:
Դնում էին իմ արձանին մեծարանքի ծաղիկներ,
Բայց ասածս չէին լսում հոգիներում իրենց նեռ:
Փնտրում էի շքեղ հանգեր, անգամ հնչյունը հղկում,
Ճոխ պատկերներ էի փնտրում, որ լինեք երգս զնգուն,
Բայց իմ երգից ոսկու զնգոցն ավելի էր քաղցրալուր,
Կորած բառ էր իմ գտածը, կորած պատկեր, կորած հուր:
Ի՞նչ էր երգս, թեկուզ վսեմ, մարդիկ խոհեմ շղառան,
Որ չար կրքից մաքրվեին՝ պետք էր բլբուլն հազարան:
Չագ է հանում ամեն տարի Զմրուխտ հավքը իր բնում,
Ամեն տարի օձն է գալիս ու ձագերին բերանում:
Եթե նրան սպանեի, Զմրուխտ հավքը գուժով լի

ինձ կհաներ վերին աշխարհն հրաշագործ բլբուլի:
Բայց երբ գալիս էր վիշապը, ես կարկամում իմ տեղում,
Աչքի տակով, հեռվից-հեռու նայում էի ու դողում:
Ծաղրում էր ինձ վիշապ օձը, մարդիկ՝ օձից ավելի,
Ախ, երանի ոչ թե պոետ, այլ դյուցազուն ծնվեի:
Անցյալ տարի, երբ ես նորից այնտեղ էի, այն հեռվում,
Որ սգավոր Զմրուխտ հավքն է իր վշտի հետ բնակվում,
Լսեցի գոռ մի դղրդյուն, որ ուժեղ էր ավելի,
Քան կարկուտի մութ ամպերի սրտամոմքը ահոելի:
Կատարվել էր այն սոսկալին: Մինչև որ չի կատարվում,
Աղետը իր ողջ մեծությամբ մեր աչքին չի երևում:
Քրքընում էր ու հեռանում դեղին դեր մեր հողից,
Չայնս հեռանում ու մարում էր, ինչպես նետը՝ աղեղից:
— Պապի, պապի, ախ, ես գիտեմ, նա մեր քաղաքը գնաց,
Եվ Արեգի սիրտը զարկեց՝ անհունորեն տափնապած:

XVI

Սպասում են վիշապ օձին սովերի տակ ժայռի,
Մեկը՝ հոգով, մյուսը՝ բազկով, նաև հոգով արի:
— Այ, այս ձորով գալիս է նա, — ասաց ծերը տխուր, —
Չորն է լցվում մարմնով նրա, Ֆշշոցով զարհուր:
Աչքը աչքիս հառած ազդու՝ սողում, գալիս է նա,
Ծառն է ելնում, թվում գերան այլ գերանի վրա:
Տես, տես, եկավ, ոնց էլ գիտի ժամանակը հարմար,
Զմրուխտ հավքը այսօր թռավ կեր բերելու համար,
Մեր քաղաքն է թռչում այդպես շարաթը մեկ անգամ,
Անխճյալ օձ... Ախ, թե հանկարծ նախկին ուժս զգամ...
— Դու կաց, պապի, գալը տեսար, գնալը չես տեսնի:
Ու պատյանից Արեգն հանեց սուրը իր հավլուների:
Շուրջվում էր վիշապն արդեն, ծառն ի վեր բարձրանում,
Ծվում էին ու ծվծվում խեղճ ձագերը բնում:
Զարկեց Արեգն ու օձն ընկավ դալար-գալար հատված:
— Ապրես, կտրիճ, միշտ հաղթ պահի քո բազուկը աստված:
Քոնն է ձամփան ու դու գնա այն աշխարհը վերին,
Բեր բլբուլը, տեսնեմ, սեղմեմ կարոտ իմ աչքերին:

Ու երկու ձեռք, մեկը՝ շատ ծեր, մյուսը՝ ջահել, կայտան,
Ու երկու ձեռք բարեկամի խոսք տվեցին իրար,
Որ սպասի մեկը այստեղ, մյուսը՝ ճամփան գնա,
Փորձանքներ կան հազար տեսակ, բարով վերադառնա:
Տեսավ նրանց հեովից-հեռու Զմրուխտ հավքը հսկա,
Սպանողներն իր ձագերի սրանք են կա-չկա:
Մի մեծ ժեռ քար հանեց երկինք, մի սրածայր ժեռ քար,
Որ ցած նետեր նրանց գլխին ու սիրտը հովանար:
Լեզու առան մարդու նման ձագերը միասին,
Լեզու առան ու մորն իրենց ծվծվալով ասին.
— Մայրիկ, մի՛ արա, մայրիկ մի՛ արա,
Յաճում, տես, սատկած վիշապն է ահա,
Մեզ ուտեր պիտի, մեզ ուտեր պիտի,
Բայց դարկեց նրան սուրը պողպատի,
Յաճ իջիր, մայրիկ, ցած իջիր, մայրիկ,
Մեր փրկիչի հետ խոսիր դու քաղցրիկ:

XVII

Քնեց, երազ տեսավ կապուտաշյա փերին՝
Հազարան բլբուլի տիրուհին հազարան,
Տեսավ՝ մարդն է գալիս Զմրուխտ հավքի թևին,
Ոչ մի դև ու հրեշ չի խանդարել նրան:
Դև եղբայրներն հերթով նրա սրից ընկել,
Երկաթե բազուկն էլ ժանգոտվում է մեռած,
Նրանք իբրև պահակ ճամփան էին փակել,
Իր հազարան հավքի ճամփան մարդու առաջ:
Ախ, դավաճան հայրիկ, նաև անխելք մի քիչ,
Դու տվեցիր մեր ձին, անցավ նա ծովն անանց.
Ախ, դավաճան քույրիկ, մատնիչ, մատնիչ,
Յույց տվեցիր նրան իմ բլբուլի ճամփան,
Երա՞զ է սա արդյոք, թե՞ իրական տեսա,
Եթե երազ է սոսկ, թող արթնանամ՝ ցնդի:
(Արթնացավ, երազ էր) իզուր ես վախեցա,
Իմ բլբուլի տեղը քույրիկս չի մատնի,
Նույնիսկ եթե ուզի՝ ո՞ւմ կարող է ասել,

Դևի ահից նրան ո՞վ կայցելի:
Ի՞նչ անիմաստ երազ, մարդն ինչպե՞ս էր հասել
Իր անմաքուր սրտով իմ բլբուլին:
Ինչ խենթ է սևաշյան, կրկնում է անդադրում,
Ասում է՝ կտանեն երգչիդ ոսկեկտուց,
Կգա մարդն, ասում է, ցավ կա իր աշխարհում
Եվ ցավը իբր թե զորավոր է սիրուց:

XVIII

Յաճում սարեր ու հովիտներ, ցածում դաշտեր ամալի,
Յաճում՝ ցածի աշխարհն անխինդ, սարսափների մեջ մահի:
Ու գնում են անթև մարդը և թևավոր հավքն հսկա
Յաճի ծմակ աշխարհներից վերին աշխարհն արևկա:
Ու գնում են, գնում, գնում, հասան ահա վերջապես,
Ինչքա՞ն ճամփա անցան արդյոք, ինչպե՞ս, ինչո՞վ կշափես:
— Գնա, կտրիճ, ես կսպասեմ այս ծառի տակ, մինչև գաս,
Փրկել ես դու իմ հինգ ձագին, միայն մեկի վարձքն է այս:

XIX

— Ողջույն քեզ, սվ վերին աշխարհ,
Բույրերի, թույրերի իշխան:
Բայց ուր է, բույր շունես անուշ,
Ախ, դու էլ տատասկ ես ու փուշ,
Չեն թողնում ինձ առաջ գնամ,
Կծում են, խայթում չարակամ:
Ես այսքան ճամփա կտրեցի,
Հաղթեցի բազկով առնացի
Չազրադեմ երեք դև հսկա,
Երկաթե բազուկին անդամ,
Բայց այստեղ ուժս չի գորում,
Տատասկի, փշի անտառում:
Հա, բան էր հարսիկս ասել,
Լավ է մտքիցս չեմ գցել:
Ու քաղեց Արեգը մի փուշ,

Հոտոտեց, ասաց փաղաքուշ՝
Ի՛նչ անուշ հոտ ունես, ծաղիկ,
Հոտ չկա քոնից անուշիկ:
Ու ծաղիկ դարձան իսկապես,
Բուրեցին փշերը այնպես
Ու ճամփա տվեցին, գնաց
Արեգը՝ բույրերով հարբած:
Բայց ճամփան կտրեց ինչպես սուր
Մի պղտոր աղի-լեղի ջուր,
Չի թողնում, որ առաջ գնա,
Պինդ փակել է ճամփան նրա:
Ու խմեց Արեգը մի բուռ՝
Ա՛խ, ինչքան անուշ էս դու, ջուր,
Քեզ նման ջրիկ քաղցրահամ
Խմում եմ առաջին անգամ:
Ու ջուրն էլ տվեց ճանապարհ,
Ուր կուգես, գնա քեզ համար:
Բայց սիրտը ծարավն է այրում,
Բոցեր են վառվում բիբերում:
Ո՛ւր գնա Արեգը ծարավ,
Շատ աղի-լեղի էր իրավ
Այդ ջուրը, այդ գետը պղտոր,
Սև մահ էր, մահվան պես հոտը,
Արեգը էլ չի դիմանում,
Ճամփան էլ այս ո՞ւր է տանում,
Ախ, մեկ է՝ հյուսիս, թե հարավ,
Այնպես է, այնպես է ծարավ,
Թվում է վայր կրնկնի հիմա
Ու տեղից էլ վեր չի կենա:
Տենչում է հրաշք մի աղբյուր,
Ա՛խ, ինչպես կիսմեր բուռ-բուռ:
Ու հանկարծ աղբյուրը ցուաց,
Մահվան մեջ ժպիտ էր կենաց,
Կանչում էր՝ խմիր և կապրես,
Տանջում էր ծարավը այնպես
Եվ Արեգն աղբյուրին թեքվեց,

Ուզում էր խմել և հիշեց
Խրատն հարսիկի՝ շիմես,
Հորդորն հարսիկի՝ զսպիր քեզ:
Բայց այնպես, այնպես էր ծարավ,
Չիմացավ, թե ինչպես ընկավ
Պաղ ջրին ու խմե՛ց, խմե՛ց,
Մինչև որ ծարավը կտրեց:

Ու զրնգաց աստվածային մի մեղեդի սրտահույզ,
Փերիները ջրի տակից թովալով ելան դուրս,
Եվ ինչ մերկ էր՝ դարձավ կանաչ, ինչ թույլ շող էր՝ վառ
ճաճանչ,

Փռվեց շորս դին դրախտն անուշ՝ աղբյուրներով մեղմականչ:
Մշտադալար ծառ ու ծաղիկ օդը լցրին բույրերով,
Պես-պես հավքեր, ծիածաններ՝ հազար ու մի թույրերով:
Արեգն զգաց՝ վերին աշխարհն իրոք աշխարհ է վերին,
Ուր բնակվում են լուսեղեն ոգիները երկնային:
Կտրեց մատը ու աղ ցանեց վերքի վրա, որ ցավի,
Մրմոռ սիրտն ու շլինի վայելքներին ծարավի:
Բայց փերիներն այնպես թեթև թովում են, երգ ասում,
Որ հիշում է վերքի ցավը ասես հեռու երազում:
Ինչքան դյուրթիչ ձայներ ունի շքնաղ աշխարհը վերին,
Ինչքան քաղցր ու զրնգուն ծիծաղում է այս փերին:
Երգում է նա, ինչպես կերգեր ինքը՝ բլբուլն հազարան,
Երգով դյուրթում է Արեգին ու հորդորում է նրան.
— Օ՛, հանդարտվիր այսուհետև, խաղաղվիր դու, հողածին,
Չար կրքերը անցած հեռու օրերի մեջ մնացին,
Ինչ որ վատ էր ու վճատ էր՝ թողիր այնտեղ, ներքևում,
Մաքուր, մաքուր անուրջներն են հիմա ճամփադ արևում:
Արժանի էս մեր դրախտին, մեզ հետ մեկտեղ ապրելու,
Օտար հեռվից այս տեղերի դու առաջին այցելու:
— Արի այստեղ, ամբոս ըմպիր,— կանչում է այլ մի փերի,—
Կամ ուզում ես նստիր ինձ հետ ճերմակ թևին ամպերի,
Տե՛ս, տե՛ս, ինչպես սահում եմ ես թեթև, թեթև, բախտավոր,
Դու էլ արի սահենք մեկտեղ, ոգի եղիր, ինչ կա որ:
Ու կանչում են ամեն կողմից փերիները ձյունափառ

Ու ամբրոս են հրամցնում, արբեցնող երգ ու պար:
— Մեզ նայելիս շեն պղտորվում այդ աչքերը բո մաքուր,
Դու էլ մեզ պես լուսեղեն ես, դու՛ մեզ եղբայր, մենք քեզ՝
քույր:

Քո սրտի բյուր ծալքերի մեջ էլ մութ շունես, թեկուզ քիչ,
Ընդունում ենք քեզ գրախտի հավերժական բնակիչ:
Ու երգում են, էլի երգում այնպես անուշ, հոգեթով,
Ու պարում են, էլի պարում աղավնորեն ճախրելով,
Թվում է, թե մոռացել է հարբած Արեգն ամեն բան,
Մատից արշուն է կաթկթում, վերքը անցավ է սահայն:
— Թող մի կաթիլ ջուր քսեմ ես այս աղբյուրից բո վերքին,
Ու կբուժվի անփիչապես, չի մնա հետք իսկ շնչին:
Մարսափում է Արեգն հանկարծ, ինչ կլինի, թե լուի,
Չխոսի վերքն անկման ցավից իր հեռավոր աշխարհի,
Սպասում են հիմա այնտեղ հայրն ու այգին իր դարձին,
Ինչ իմանաս մարդիկ այնտեղ հիմա ինչեր արեցին,
Մեռչալ է այն քաղաքի պես իր քաղաքն էլ երևի,
Դեղին դեր հազթանակած՝ քրքջում է վայրենի:
— Ախ, թողեք ինձ, ով փերիներ, խղճացեք ինձ, բարիներ,
Գիտեք, ինչքան եմ տառապել, մինչ հասել եմ հողը ձեր:
Մեր երկիրը ձեռքից գնաց, պիտի տանեմ ես նրան
Իրեն հույս ու սպեղանի փրկիչ բլբուլն հազարան:
Ասաց Արեգն ու դրախտով, կախարդական աշխարհով
Մի դյուրեկան շշուկ անցավ՝ թողեք, գնա անխռով,
Նա ամենից դժվարն հաղթեց հանուն տխուր իր երկրի,
Արժանի է, որ լիասիրտ ցնծա հոգին ու բերկրի:
Նայեց Արեգն իր շորս կողմը, չքացել է ամեն բան,
Մնացել է իր ծարավը կտրող աղբյուրը միայն:

XX

Աչքովդ տեսածին ինչքան շատ հավատաս,
Հավատա մի քիչ էլ երազներին:
Ընկողմանած փափուկ անկողնում խաս՝
Տեսավ մի նոր երազ կապուտաշյա փերին:

Տեսավ ինչպես եկավ Արեգն ահա,
Անցավ տատակների ու փշերի միջով,
Աղի-լեղի ջուրն էլ նրան տվեց ճամփա
Եվ ուղեկցեց անուշ իր կարկաշով:
Անգամ փերիները բաց թողեցին նրան
Իրենց հրապույրի գույն-գույն սրագայթից,
Եկավ, եկավ, եկավ այդ քաջասիրտ տղան,
Հասավ ահա դռանն իր պալատի:
Միտը խոչի դեմից առավ տվեց գայլին,
Խոտը գայլի դեմից դրեց խոչի առաջ,
Եվ ուտելով լենկած՝ նրան ճամփա տվին
Նույնիսկ խոչն ու գայլը՝ պահեստորդները իր քաջ,
Պալատ մտավ Արեգն ու խրատված ասես՝
Բաց դռները փակեց, փակ դռները բացեց,
Մանդուղքներով մարմար ելավ տանտիրոջ պես,
Ննջարանն իր մտավ, մի պահ դյուրթված կանգնեց:
Ճակատն իր համբուրեց քաջը անվախ,
Հետո շրթոմքները համբուրեց տաք,
Առավ իր հազարան հավքը չքնաղ,
Կրծքին սեղմեց, տարավ լույսն իր սսկեվանդակ:
Բացեց աչքերն ահով տիրուհին բլբուլի,
Ի՛նչ լավ է, երազ էր, մղձավանջ էր մի շար,
Բայց շուրթերն այրվում են կրակով լի,
Տաք համբույրի հետքը նրանց վրա դեռ կար,
Իսկ բլբուլն հազարան, իր բլբուլը... չկար,
Երազ չէր, ուրեմն, կտրիճն իրոք տարավ,
Հե՛յ, փակ դռներ, ամուր սեղմվեցեք իրար,
Փակեք նրա ճամփան, դռներ իմ լավ:
— Օ՛ֆ, տիրուհի, փակ մնացինք,
Այս էլ քանի՛ հազար տարի,
Մենք ժանգոտել, մզլել էինք,
Մեզ բաց արեց ձեռքն օտարի,
Թող բաց մնանք էլի մի քիչ,
Հետո էլի բռնենք նրան,
Բռնվեց՝ լավ, չբռնվեց՝
Բարով գնա նա իր ճամփան:

— Հե՛յ, բաց դռներ, շարժվեք, բռնեք նրան իսկույն,
ներս եք թողել գողին, այդ ինչպե՞ս եք հսկում:
— Օ՛ֆ, տիրուհի, բաց մնացինք,
Այս էլ բանի՛ հազար տարի,
Այնպես հոգնել, թմրել էինք,
Երբ մեզ փակեց ձեռքն օտարի,
Սպասիր քիչ հանգստանանք,
Հետո էլի բռնենք նրան,
Բռնվեց՝ լավ, շքոնվեց՝
Թող երկարի նրա ճամփան:
— Խոյ, դու բռնիր, իմ խոյ, գալլ, դու բռնիր, իմ գալլ,
Զթողնեք, իմ քաջեր, առաջ անցնի մի քալլ:
— Այս էլ բանի՛ հազար տարի
Միս էր դրված խոյիս առաջ:
— Այս էլ բանի՛ հազար տարի
Խոտ էր դրված գալլիս առաջ,
Փոխեց տեղը միս ու խոտի,
Որ շմանք մենք անոթի,
— Հիմա խոյս խոտ եմ ուտում:
— Հիմա գալլս միս եմ ուտում:
— Օ՛ֆ, տիրուհի, մի քիչ ուտենք,
Հետո էլի բռնենք նրան,
Բռնվեց՝ լավ, շքոնվեց՝
Օրհնված է նրա ճամփան:
— Խնդրում եմ, փերիներ, կախարդեցեք նրան,
Գողացել տանում է բլբուլս հազարան,
Գողացել է սիրտս էլ բլբուլի հետ,
Շուրթերը շուրթերիս դռշմել են հետք:
— Հերիք մնար զառ վանդակում
Հրաշք հավքը քո հազարան,
Կյանքդ հերիք մնար դժգույն,
Զսիրելի դու ոչ մի բան:
Տարավ սիրտդ, հավքդ տարավ,
Մի վախենա անմահ մեր քույր,
Մաքուր ձեռքեր ուներ իրավ,
Մաքուր խոհեր, իղձեր մաքուր:

— Հե՛յ, աղի-լեղի ջուր, լսիր ինձ գոնե դու,
Կտրիր քաջի ճամփան, կրծքով կանգնեցրու:
— Չէ՛, տիրուհի, թող որ գնա,
Աղի-լեղի ջուր չեմ հիմա,
Նրա շուրթերն ինձ փոխեցին,
Կաթիլները իմ դառնածին
Հիմա քաղցր ու սառն են այնպես,
Որ դու ինքդ էլ խմել կուզես:
— Դուք մնացիք միայն, տատասկ ու փուշ,
Քրքրեք ոտքերը, դարձրեք նրան անուժ:
— Ես տատասկ չեմ:
— Ոչ էլ ես՝ փուշ:
— Նրա խոսքով դարձանք քնքուշ,
Մենք ծաղիկ ենք, մենք ծաղիկ ենք,
Նրա ոտքերն համբուրեցինք,
Ու դրանով երջանիկ ենք
Ու դրանով միշտ գեղեցիկ,
Մենք թույլ տվինք կտրիճն անցնի,
Զմրուխտ հավքի թևին հիմա
Արդեն անցավ կեսը ճամփի,
Մյուս կեսն էլ բարով գնա:

XXI

էլ վերջ, հերիք էր ողբար ու թախծեր,
Պարեց ու երգեց բանաստեղծը ծեր.
— Քաջը բերեց քաջաբար
Իմ երազանքը աշխարհ,
էլ չեն լինի մաղձ ու ոխ,
Սրտեր՝ իրար հոշոտող,
Փրկությունն է աշխարհի,
Ի՛նչ առավոտ է բարի:
Ապա համբուրեց բանաստեղծը ծեր
Հազարան հավքի թևերը բոցե,
Խառ փետուրները քսեց երեսին,
Ու. հոգնած աչքերն հավետ փակվեցին:

Թագեց Արեգը իր բարեկամին,
Կաղնուց ճյուղ կտրեց ու տնկեց շիրմին,
Որ աճի, խշշա՛ կյանքի ծառ դարձած:
Ու Զմրուխտ հավքը սլացավ դարձյալ,
Հասավ սև դևի աշխարհը դեռ սև,
Ողջը սև, թեև շուրջն արև-արև:
— Բլբուլ ջան, երգիր, շնորհքդ ցույց տուր,
Աշխարհն այս հերիք մնա սև, տխուր:
Նոր տիրոջ խոսքը դեռ չվերջացած՝
Երգեց բլբուլը, անուշ գեղգեղաց,
Երկինքը կապեց շքեղ ծիածան,
Գուլն-գուլն ծաղիկներ դաշտում արթնացան,
Կանաչ գորգ փովեց սարերի լանջին,
Սև ծառը իսկույն տվեց կանաչին,
Սև ջուրը կապույտ ալիքներ տվեց,
Սև ջրընկեցը ճերմակ փրփրեց:
Սև մնաց միայն հողը բարեբեր,
Բայց սև, որ կանաչ ու կարմիր կապեր:
Ծովի արքայի դուստրը կապտաշվի
Երբեմնի գերին աճեղ սև դևի,
Արեգի հարսիկն անուշ ու խելոք
Տեսավ, հասկացավ, որ եկել իրոք,
Արեգն է եկել հրաշք հավքի հետ,
Արարել հրաշքն այս դարնանավետ:
Հագավ ծովագույն զգեստն իր շքեղ,
Սանրեց մազերը իր հրաշագեղ,
Ելավ իր երազ քաջին ընդառաջ,
Որը գալիս է ճամփեքով կանաչ:
— Բարև, կտրիճ, բարո՛վ եկար,
Սպասել եմ ես քեզ երկար,
Ամեն ցերեկ՝ իմ մտքի մեջ,
Ամեն գիշեր երազ եկար:
Ասաց ու գրկեց աղջիկն Արեգին,
Համբուրեց նրա ճակատը կրկին,
Ու էլի իջավ շուրթերին հասավ,
Սիրտը շուրթերի գինուն էր ծարավ:

— Չէ՛, հարսիկ իմ սիրավոր,
Կինն ես իմ միջնեկ եղբոր:
Իմ սիրտը այնտեղ մնաց՝
Քո քրոջ տեսքին գերված:
Հասցնեմ բլբուլն այգին,
Ետ դառնամ կարոտագին,
Ու առնեմ վառ քույրիկիդ,
Տուն տանեմ զառ քույրիկիդ:
Լսեց գեղուհին, չընդվզեց հոգին,
Քրոջ պես նայեց այս անգամ՝ քաջին
Ու հարսիկի պես,
Ե՛վ անդորր, և՛ հեղ:

XXII

Կարմիր աշխարհն ու աշխարհն էլ սպիտակ
Կանաչ հագան հրաշք հավքի երգի տակ:
Արեգն եկավ՝ հետը հարսներն իր սիրուն,
Չեզ, եղբայրներ, տեսեք, ի՞նչ գանձ է բերում:
Ու վերջացավ ճանապարհն էլ այն անդարձ,
էլ ի՞նչ անդարձ, եղավ ահա վերագարձ:
Երեք ճամփի փունջ հանգույցում վերստին
Նստած էր նա՛ այն իմաստուն ծերունին:
— Բարև, պապի ամենագետ ու անհուն,
Ո՞ւր են, ասա, իմ եղբայրներն աշխարհում,
Նրանք եկել մեր երկի՞րն են գնացել,
Թե՞ հուսահատ օտար հողում մնացել:
— Ոչ եկել են, ոչ էլ կզան պարզերես,
Ինքզ պետք է գնաս հիմա և բերես:
Ես տեսնում եմ նրանց քաղաքը ահա,
Քիչ որ գնաս՝ քո աչքին էլ կերես:
Ողջը թողած՝ ուղիղ բազնիս կշտապես,
Աշխատում են նրանք այնտեղ ճորտի պես,
Մեկն հնոցի կբակն է միշտ պահում վառ,
Մեկը մոխիրն է դուրս թափում անդադար:
... Ոտքով գնաց, ձիով եկավ քաջարին,

Մենակ գնաց, մենակ շեկավ նա կրկին,
Կողքին երկու եղբայրներն են՝ ձի հեծած:
— Օրհնիր, պապի, դու մեր ճամփան մնացած:
— Գնա, կտրիճ, քո հազարան հավքը տար,
Տեղ կհասնեն ձեզնից երկուսն անվթար,
Մեկը, սակայն, ավելի ուշ կհասնի,
Դեռ իր ճամփին մի փորձանք էլ կտեսնի...
— Հե՛յ վախ, պապի, դու մեզ լավ բան չասացիր,
Տնքաց քաջը և ուզում էր քշել ձին:
— Կաց դեռ, կտրիճ, կանչեց գերին սև դևի,
Ինձ արձակիր, ծովը գնամ իմ ծավի,
Ես չեմ ուզում կինը լինել քո եղբոր,
Մոխրոտի հետ ես չեմ ապրի բախտավոր:
Ասաց, ձիու մի մազ հանեց իր ծոցից,
Վառեց մազը ու հայտնվեց Քամի ձին:
— Ներիր դու ինձ, բարի կտրիճ,— ու ցուլաց,
Թռավ դեպի իր կարոտի ծովը բաց:
— Ինձ էլ ներիր,— ասաց չքնաղը երկրորդ,—
Այս եղբայրդ էլ նույնքան զարշ է և մոխրոտ,
Ես կգնամ պայծառ ճամփով մարդկային
Սփռիկելու սիրո տխուր արբային:

XXIII

Վերադարձի ճամփան ինչ ուրախ է, ինչ լավ,
Բայց չեն ցնծում երկու եղբայրները բնավ,
Սակայն ինչպե՞ս ցնծան, երբ իրենց ականջում
Այն լույս աղջիկների ծաղրն է հնչում:
Այդպես պիտի տանն էլ ծաղրեն անգթաբար,
Եվ փնտրում են նրանք ազատվելու մի ճար:
Ու դտան, ի՞նչ դտան, վայ ձեր գտած ճարին,
Խոր ջրհորի վրա գորգ փռեցին մի հին,
Իրենք երկու ծայրին, իսկ Արեգին ազնիվ
Մեջտեղ նստեցրին իբրև պատիվ.
— Հաց կեր, մեր քաջ եղբայր:— Ու իրենք կանգնեցին,
Քաջը ջրհորն ընկավ՝ ձեռքը մեկնած հացին:

Տոն կգնան նրանք՝ երկու եղբայր մոխրոտ,
Ի՞նչ ստեր կփչեն արքա հոր մոտ:
«Մի հավատա, հայր իմ, դու ստերին նրանց,
Քո Արեգն այստեղ է, սուտ է, դեռ չի մեռած:
Նրանք մեռցրին ինձ, որ հավատաս, հայր իմ,
Թե իսկապես իրենք հրաշք հավքը բերին»:

XXIV

Այգու խորքում, այգու դռան
Մովացել են մարդիկ,
Պիտի բլբուլը հազարան
Հիմա երգի քաղցրիկ:
— Դե, սիրասուն իմ զավակներ,
Ասեք, երգն սկսի,
Իր մեծ երգը զարնանաբեր,
Փրկիչ երգը ասի:
Առաջ եկավ ավագ որդին.
— Զան, բլբուլ ջան, երգիր:
Բլբուլը լուռ նայեց շորս դին,
Ոչ մի հնչյուն երգի:
Բայց աչքերից նրա տխուր,
Հրաշք է իսկական,
Որպես արցունք՝ թափվող բուռ-բուռ,
Մարգարիտներ ընկան:
— Նա երգ չունի, հայր իմ արքա,
Նա մարգարիտ ունի,
Ավելի լավ, ուզում է նա
Հարստանանք էլի:
— Ի՞նչ եմ անում մարգարիտը,
Գանձարանում լիքն է,
Լալիս է նա, ճշմարիտ է,
Լցված է սրտիկը:
Առաջ եկավ միջնեկ որդին,
Կանգնեց բլբուլի դեմ.
— Շատ ես երգել, երգիր կրկին,

Մեկ էլ ձայնդ լսեմ:
Բայց բլբուլը լուռ է նորից,
Այնպես լուռ է, տխուր,
Մարգարիտներ է աչքերից
էլի թափում բուռ-բուռ:
Միծաղեց ամբոխը այդ լուռ լացի վրա,
Այնպես եղծված ու բիրտ, շար էր սիրտը նրա:
Մազրի բարեր նետեց, բայց հազիվ մի վայրկյան,
Աչքերի մեջ ինչ-որ շողեր բնկան:
Կապուտաշյա փերին՝ ճառագայթներ ձեռքին,
Կապուտաշյա փերին՝ հրեղեն ձին տակին,
Գալիս էր մեջտեղով երկնքի ու երկրի,
Մի մոտեցած արև, ողջը հիմա կայրի:
Գալիս ու բարկացած ձայն էր տալիս.
— Հե՛յ, հե՛յ, ո՞վ է ձեզնից տիրացել բլբուլիս,
Ալամ արքա, լսիր, բլբուլս տուր
ե՛վ բերողին տուր ինձ, նա ո՞ւր է, ո՞ւր:
Եթե շտաս՝ ողջը կայրեմ ու կավերեմ,
Դուք ցած՝ շորացած խոտ, ես բոց՝ ձեզնից վեր եմ:
Ալամ արքան նայեց որդիներին մոռալ,
Ավագ որդին վախով դեպ աղջիկն արավ քայլ.
— Իջիր, շքնաղ, իջիր, ես քեզ պատմեմ մեկ-մեկ,
Մեղմացրու շողերդ, ծակում են, ինչպես տեղ:
Մի անտառում, բարձր ծառի վրա
Թևերն իրար տալիս, երգում էր նա...
— Հե՛յ, ուղարկիր, արքա, իսկական բերողին,
Ես վեր ինչպես կայծակ, դուք ծառ՝ կայած հողին:
Գնաց միջնեկ որդին, նա էլ՝ այսպես, այսպես,
Մի դև կար, հաղթեցինք եղբայրս ու ես...
— Հե՛յ, թագավոր, տուր ինձ իսկական հերոսին,
Ե՛վ ոչ թե ուղարկիր հաջորդ ստախոսին:
Նայեց մոռալ արքան որդիներին երկու,
Ցասման ամպ էր կարծես տխուր ու ահարկու,
— Պիտի բռնած լինեն լոկ ձեռքերը արդար,
Լոկ ձեռքերը մաքուր բլբուլն այս լուսավառ,
Կեղտոտ են ձեր ձեռքերն ու արյունոտ,

Ո՞ւր է Արեգն իմ քաջ, անեծք ձեզ ու ամոթ:
Լուռ են որդիները, խոսքեր չկան,
Դողում են վախվորած, դողում է և արքան,
Ի՞նչ պատասխան կտան, շա՞ր, թե՞ բարի,
Ահ, դողում են, պարզ է, գործ են արել շարի,
Ե՛վ այդ պահին եկավ, քաջ Արեգը եկավ,
(Հանել էր ջրհորից մի գլխասիրտ պառավ)
Կապուտաշյա փերին նայեց՝ սիրույց դողաց,
Նայեց՝ ժպտաց անուշ և ձիուց իջավ ցած:
— Ողջուն, ծովի աղջիկ, ի՞նչ լավ արիր եկար,
էլ չեմ անցնի անցած ճանապարհս երկար:
Պիտի դաչի, շքնաղ, պիտի դաչի քեզ մոտ:
Իմ ողջունը տաչի դաչլ ու խոչին ծանոթ,
Աղի-լեզի ջրից՝ հիմա ջինջ, քաղցրահամ,
Պապակած խմբի երկրորդ անգամ,
Ու տուն բերևի քեզ սիրտ ճամփով պայծառ,
Բայց դու ինքդ եկար, ի՞նչ լավ արիր եկար:
Գրկեց Ալամ արքան խիզախ իր Արեգին
հնդուձյունից լացեց՝ նրան սեղմած կրծքին:
Իբրև հին ծանոթի տվեց ողջուն
Մարդու բնույթն հեզնող կապուտաշյա փերուն:
Հետս խնդրեց որդուն արքայաբար.
— Դե թող երգի հավքը, սպասել ենք երկար:
Մոտեցավ Արեգը ոսկեվանդակ հավքին,
Բաց արեց վանդակը, հորդորեց քնքշազին.
— Բաց քո լեզուն, բլբուլ, երգիր, իմ հագարան,
Թող այդին ու մարդիկ առնեն փայլն առաջվան:
Թուով, կանգնեց հավքը մի շորացած ճյուղի,
Երգեց այնպես, ասես քնար էր յոթնաղի,
Չէ, քնարն ի՞նչ, ասես ինչ-որ լույս էր երգում
Կախարդական, թեթև, վսեմորեն զնգուն,
Նախ կանաչեց ճյուղը նրա ոտքի տակի,
Մարդիկ տեսան հրաշքն ու լուռ իջան ծնկի,
Մեկ էլ, երբ նայեցին շուրջը իրենց,
Վառ կանաչը նրանց աչքը շոյեց:
Այդին առաջվա պես շեն է ու լի,

Բայց դեռ ծորում էր երգն արարիչ բլբուլի,
Որ սրտերն էլ աչդպես լինեն անփուշ,
Միտքը լինի անշար, խոսքը՝ սրնգանուշ:

XXV

Հառաչանքով է բռնվել երկիրն Ալամ արքայի,
Հառաչում են հոգիները, որ շար էին, ամայի,
Ամեն մեկը մեկքն իր լալիս, հեծեծում է խղճի հետ,
Հեծեծանքն է երկիրն առել, դա ցավ է մեծ, ոչ աղետ:
Մարբվում են հոգիները արատներից բյուրանուն,
Ու նորոգված ծնվում նորից տառապանքի մեջ անհուն,
Մոռացվում է քիչ-քիչ հինը, հառաչանքն է պակասում,
Եվ երկիրը ցնծության մեջ՝ անբիծ կյանք է սկսում,
Բայց երկու սիրտ, երկու եղբայր հեծեծում են նորից նոր,
Նրանց վերքը բուժում չունի, ոչ էլ նրանց խիղճն՝ անդորր:
Եկան նրանք արքա հոր մոտ, ավագ որդին խոսեց նախ.
— Հայր իմ, ինչպե՞ս կոչվեմ որդիդ, երբ եղել եմ ես
խարդախ,

Արժանի եմ ես զլիսատման, բայց չտվիր դու վճիռ,
Նույնիսկ երկրից շարտաքսեցիր, անարժանիս խղճացիր:
Ես, քո որդին, պիտի աչդքան, պիտի աչդպես շեղծվեի,
Ի՞նչ էի ես, գծուծ ու նենգ՝ ուրիշներից ավելի:
Ինչպե՞ս ասեմ մարդ եմ հիմա, երբ եղծվեցի ես աչդքան,
Գավ նյութեցի իմ հարազատ, բարի եղբոր դեմ անգամ,
Ոչ մի վայրկյան ու ոչ մի ժամ չեմ մոռանում, հայր իմ, հայր,
Որ մարդ շեղա ու թաղվեցի մեղքի ճահիճը անծայր,
Ու դա անվերջ սիրտս է ճղմում, ճշում խորքում իմ հոգու,
Որ իրավունք չունեմ բնավ մարդ ու որդիդ կոչվելու:
— Իրավ ասաց մեծ եղբայրս, — խոսեց միջնեկն էլ տխուր,
Այդ նույն ցավը իմ սիրտն էլ է արյունաքամ անում լուս,
Քեզ տեսնելիս կամ Արեգին սաստկանում է ավելի,
Ես զլուսս ցած եմ կախում ամոթահար, խղճալի:
Հայր իմ, թույլ տուր մենք հեռանանք, գնանք օտար մի
աշխարհ,

Քարշ տանք այնտեղ ոչինչ շարժող գոյությունը մեր թշվառ:
Ձի մնալու գահդ թափուր, մենք անարժան ենք գահին,

Արժանավոր Արեգը կա իր վե՛հ հոգով մարդկային:
Այն աշխարհում, ուր մենք եղանք, այնքան ցավեր կան
արթուն,

Քե ճար անենք՝ մեր մեղքերին դա կլինի թողություն...
Ալամ արքան լսեց, լսեց ու շշնջաց՝ գնացեք:
Ու դուրս եկան հառաչանքով ավագ որդին ու միջնեկ:
Ասում են, թե մինչև այսօր նրանք ապրում աշխարհում,
Որտեղ մարած օջախ տեսնում, ձեռք են մեկնում ու վառում,
Եվ ապրում է Արեգն անմեռ, դրանից է, որ այսպես
Այն հազարան հրաշք հավքին հավատում ենք դու և ես:

